

ข้อสังเกตเรื่องศาลเจ้า ศาลผี ริมคลองบางแก้ว

สุดารา สุจนายา

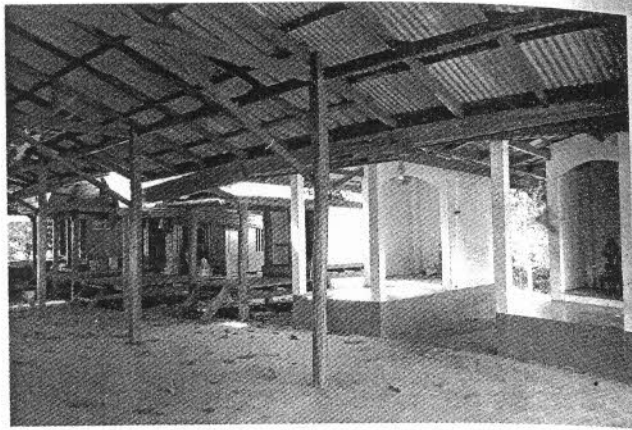
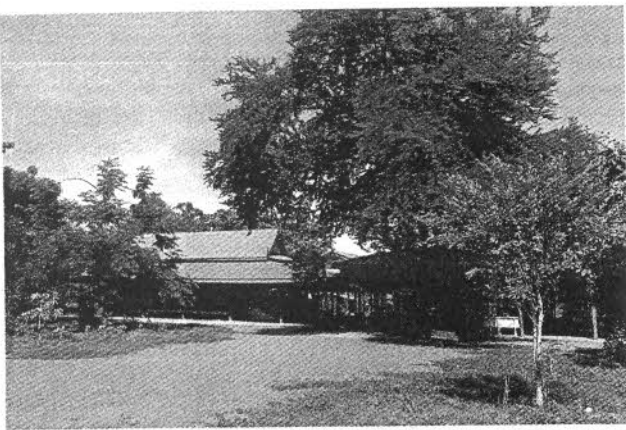
คลองบางแก้วเป็นลำน้ำสาขาของแม่น้ำนครชัยศรีที่ตัดผ่านเข้าไปในตัวเมืองนครปฐมโบราณ สองฝั่งลำน้ำเรียงรายไปด้วยชุมชนเก่าแก่มากมาย ด้วยวัดที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนหลายแห่งมีประวัติและโบราณสถานที่บ่งบอกว่าสร้างมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา เมื่อผู้เขียนลัดเลาะสำรวจไปตามเส้นทางถนนเลียบสายน้ำบางแก้ว พบว่าตลอดเส้นทางมีศาลเจ้า ศาลผี จำนวนมาก เพียงแค่ระยะห่าง ๑ กิโลเมตรก็จะพบศาลตั้งอยู่ มีทั้งที่เป็นศาลขนาดใหญ่และเล็ก อีกทั้งบางแห่งยังตั้งอยู่ในอาณาบริเวณวัดอีกด้วย ปรากฏการณ์นี้ทำให้ผู้เขียนนึกคิดถึงคำกล่าวของนักวิชาการบางท่านที่ให้ข้อสังเกตว่า นครปฐมเป็นแหล่งที่พบศาลเจ้า ศาลผี มากแห่งหนึ่งในแถบจังหวัดภาคกลาง และยิ่งประจักษ์ชัดขึ้นเมื่อมีโอกาสเข้าไปพูดคุยและเก็บข้อมูลในพื้นที่ โดยเฉพาะจำกัดขอบเขตอยู่ในพื้นที่สองตำบลของอำเภอนครชัยศรี คือ ตำบลท่าพระยา กับตำบลท่ากระชับ

ศาลหลวงที่วัดท่าใน

วัดท่าในตั้งอยู่ในตำบลท่าพระยา ตามประวัติที่องค์การบริหารส่วนตำบลท่าพระยารวบรวมไว้ ระบุว่าเกี่ยวพันกับพญาพาน ด้วยบริเวณวัดเป็นท่าเทียบเรือที่พญาพานเสด็จลงเรือเพื่อออกแม่น้ำไปยังบางช้าง (อำเภอสามปราชญ์ปัจจุบัน) ด้วยราษฎรที่นั่นถูกช้างป่าเข้ามารบกวน จึงเสด็จไป

ศาลแม่คุณยายที่ตั้งอยู่ในอาณาบริเวณวัดไทร ต. ท่ากระชับ
ชาวบ้านในละแวกนี้ให้ความเคารพนับถือมาก
หากครอบครัวใดคลอดบุตรใหม่ ๆ แล้วเจ็บป่วยบ่อยหรือร้องไห้งอแง
เลี้ยงดูยาก ชาวบ้านมักมาจุดธูปบอกกล่าว จะทำให้เลี้ยงดูง่าย

ศาลที่วัดท่าใน หรือที่ชาวบ้านเรียก ศาลหลวงหรือศาลพระแม่ เป็นศาลใหญ่สุดในแถบ ต. ท่าพระยา ประกอบด้วยศาลเล็กๆ ที่เป็นบริวารอยู่ในพื้นที่เดียวกัน ในการจัดงานประจำปีให้ศาลต้องเริ่มที่ศาลนี้เป็นแห่งแรก ก่อนที่ศาลอื่นๆ ในตำบลจะทำพิธี

คล้องช้างเพื่อบรรเทาความเดือดร้อน ขณะที่ประวัติวัดก็กล่าวว่า เดิมชื่อวัดท่า เป็นท่าเรือที่ใช้ในการสัญจรของคนโบราณ คลองที่ผ่านวัดก็คือคลองบางแก้วซึ่งเป็นแม่น้ำเก่า ส่วนข้อมูลของไทยตำบลดอทองระบุว่า สภาพภูมิศาสตร์เดิมของพื้นที่นี้ในสมัยโบราณตั้งอยู่ชายทะเล มีอ่าวใหญ่เรียก “อ่าวท่าพระยา” เพราะมีข้าราชการชั้นผู้ใหญ่หนึ่งเริ่มมาขึ้นบกที่อ่าวแห่งนี้ สร้างพลับพลาและเพนียดขึ้นเพื่อคล้องช้าง เมื่อดูจากที่ตั้งและอาณาบริเวณโดยรอบพื้นที่ตำบลท่าพระยาไม่ห่างจากตำบลพะเนียดนัก และมีการพบซากโบราณสถาน โบราณวัตถุสมัยทวารวดีกระจายอยู่ในพื้นที่ อีกทั้งเมื่ออ่านวรรณกรรมนิราศทั้งของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ที่เดินทางมานมัสการพระประธม และเสมียนมี (หมื่นพรหมสมพัตร) ที่ไปนมัสการพระแท่นดงรัง กาญจนบุรี ได้นั่งเรือผ่านคลองบางแก้วมาขึ้นบกบริเวณแถบนี้ ก่อนจะเดินทางบกต่อเข้าไปยังองค์พระพระปฐมเจดีย์และวัดพระแท่นดงรัง กรมหลวงวงษาธิราชสนิทเขียนในโคลงนิราศพระประธมเมื่อผ่านวัดท่าว่า

“วัดท่าท่าวัดร้าง	รอยชน
เปลี่ยนพบเห็นสักคน	อาบนํ้า
เหมือนมาเปลี่ยนสกันรันทน	ทุกข์ทาบ ออกเอย
เปลี่ยนจิตรปลิดทุกข์ปล้ำ	ปลดเปลื้องเปลื้องไฉนฯ
“ใจหนึ่งนึกหน้าปาย	บุจิต สดุดเอย
ใจหนึ่งคืนหลังคิด	สู่ห้อง
บ่ตกปลงจิตร	คะนึ่งแน่น ไทหนา
บุญยังสั่งสนุกนี้ต้อง	ดัดฝ้ายฝ้ายกุศลฯ”

ขณะที่เสมียนมีแต่งใน นิราศพระแท่นดงรัง ว่า...

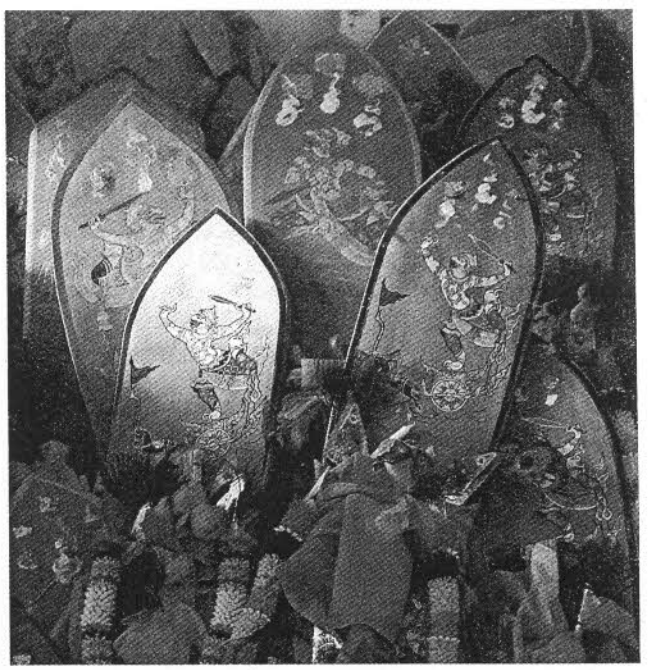
“ถึงวัดท่าเป็นท่าที่เรือจอด
ไปเปล่าปลอดเรือแพแลไสว

สิ้นหนทางคงคาชลาลัย
จะขึ้นไปเดินป่าพนาววัน...”

จากบทกวีทั้งสองแสดงว่าสมัยรัชกาลที่ ๓ วัดท่ายังคงเป็นท่าจอดเรือจุดสุดท้ายของเส้นทางน้ำ จะหมดบทบาทเมื่อใดไม่ทราบแน่ชัด แต่อย่างน้อยก็แสดงให้เห็นว่าอาณาบริเวณนี้เป็นย่านเก่าที่มีคนอยู่อาศัยมานานแล้ว เป็นรอยต่อของหมู่บ้านที่จะเข้าสู่เขตปารกขัฏฐซึ่งมีกษัตริย์ต่าง ๆ ดังนั้นผู้อาศัยอยู่ในย่านนี้จึงมีความเชื่อเคารพยำเกรงต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ โดยเฉพาะความเชื่อในเรื่องวิญญาณว่ามีอยู่จริง แฝงอยู่ในธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เช่น ต้นไม้ใหญ่ แม่น้ำลำคลอง ผืนแผ่นดิน ฯลฯ ที่ต้องให้ความเคารพกราบไหว้หรือวิญญาณของบรรพบุรุษ ปู่ย่าตายาย ที่อาจกลายเป็นผีบ้าน ผีเรือน หรืออารักษ์เมือง ที่จะดลบันดาลให้ลูกหลานอยู่เย็นเป็นสุข หรือดูแลรักษาให้ปลอดภัยปราศจากโรคภัย หากเช่นพลีถูกต้อง แต่หากเช่นบ่ดี พลีบ่ถูก ก็อาจถูกลงโทษได้ด้วยเหตุนี้จึงเป็นไปได้ที่ทำให้เขตอำเภอนครชัยศรีซึ่งเป็นพื้นที่เมืองเก่ายังปรากฏร่องรอยความเชื่อในเรื่องวิญญาณ (animism) มีศาลเจ้า ศาลผี และการประทับทรงค่อนข้างหนาแน่นมาแห่งหนึ่งในเขตจังหวัดนครปฐม

แม้เมื่อสุนทรภู่เดินทางมานมัสการพระประธม ยังได้เห็นการทรงเจ้าในแถบบ้านโพธิ์เตี้ย ตำบลท่าด่านหัก ริมคลองบางแก้ว ซึ่งไม่ห่างจากตำบลท่าพระยาเท่าใด ดังนี้

“ที่ห้ายบ้านศาลจ้าวของชาวบ้าน
บวงสรวงศาลจ้าวผีบายศรีตั้ง
เห็นคนทรงปลงจิตอนิจจัง
ให้คนทั้งปวงหลงลงอบาย
ซึ่งคำปดมดท้าวว่าจ้าวช่วย
ไม่เห็นด้วยที่จะได้ตั้งใจหมาย

(บน) จากคำบอกเล่าของคนในละแวกศาลหลวงที่รับฟังมาจากปู่ย่าตายาย
องค์เทพที่สำคัญของศาล คือ พระแม่เจ้าศรีสุทฺธยา
เดิมพื้นที่รอบๆ วัดทำในเป็นที่จอดเกวียน มีเพียงศาลเล็กๆ ตั้งอยู่
พวกลากเกวียนไปเจอรูปเจ้าแล้วบรรทุกมา เมื่อจะพาเกวียนไปทางอื่น
ปรากฏว่าวัวพาเดินไปที่ศาลเจ้าทุกครั้ง ไล่ไปทางอื่นก็ไม่ไป
จึงนำรูปเจ้ามาประดิษฐานไว้ในศาลนั้น

(บนขวา) ภายในศาลไม่ปรากฏรูปเคารพใด
นอกจากไม้เจ็ดจำนวนมากที่ส่วนใหญ่เขียนเป็นรูปขุนกระบี่
แทนที่จะเป็นรูปเทพผู้หญิง

อันจ้าวผีนีถึงรับก็กลับกลาย

ถือจ้าวนายที่ได้ฟังจึงจะดี

แต่บ้านนอกชอกนอยอยู่ป่าเขา

ไม่มีจ้าวนายจึงต้องฟังผี

เหมือนถือเพื่อนเพื่อนหลงว่าทรงดี

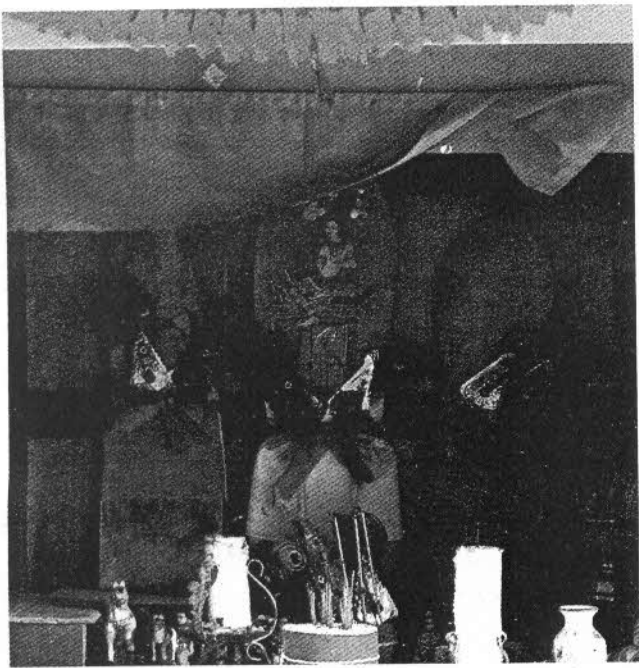
ไม่สู้พี่ได้แล้วเจ้าแก้วตาฯ”

ภาพการบวสรวทที่สุนทรภู่เห็นเมื่อเกือบ ๒๐๐ ปีก่อน
ดูจะไม่แตกต่างจากพิธีกรรมในงานประจำปีของศาลเจ้าต่างๆ
ในพื้นที่ตำบลท่าพระยา ที่ต้องตั้งบายศรีและยกไม้เจ็ด โดย
พิธีไหว้ประจำปีของศาลในพื้นที่ต้องเริ่มที่ศาลวัดท่าในเป็น
แห่งแรก หลังจากนั้นศาลอื่นๆ จึงประกอบพิธีได้ ด้วยศาล
วัดท่าในนั้นชาวบ้านถือว่าเป็น “ศาลหลวง” หรือศาลใหญ่
ที่สำคัญที่สุด เป็นที่ประทับของพระแม่เจ้าศรีสุทฺธยา หรือที่
ชาวบ้านเรียกว่า “แม่ใหญ่” เหตุนี้บางครั้งศาลดังกล่าวก็ถูก
เรียกว่า “ศาลพระแม่” อีกชื่อหนึ่งด้วย

จากคำบอกเล่าของชาวบ้านในละแวกวัดที่เล่าสืบต่อกัน
มาจากคนเฒ่าคนแก่ถึงที่มาของศาลว่า เดิมบริเวณที่ตั้ง

ศาลพระแม่เป็นเพียงศาลเล็กๆ ต่อมา มีพวกคนลากเกวียนได้
รูปปั้นมาจากที่ใดไม่ชี้ชัด บรรทุกใส่เกวียนมา เมื่อไล่วัวให้เดิน
ไปตามเส้นทาง ปรากฏว่าวัวกลับมุ่งตรงไปที่ศาลเจ้า ไล่ก็ครั้ง
ก็เป็นเช่นนี้ตลอด คนลากเกวียนจึงนำรูปปั้นนั้นไปประดิษฐาน
ไว้ที่ศาลดังกล่าว ซึ่งรูปปั้นจะมีรูปลักษณะใดและปัจจุบันยังอยู่
ในศาลหรือไม่ ไม่มีใครยืนยันได้ พระมหาไพบุลย์ วิบุโล
พระภิกษุผู้จำพรรษาที่วัดท่าในและเป็นคนบ้านท่าในแต่กำเนิด
ให้ข้อมูลว่า คนรุ่นปู่ย่าเฒ่ายืนยันว่าเกิดมาก็เห็นศาลหลวงนี้
อยู่แล้ว เดิมเป็นศาลใหญ่ตั้งอยู่ศาลเดียวทางด้านหน้าวัด ต่อมา
ได้มีการแยกศาลเล็กออกมาตั้งอยู่ใกล้ๆ ศาลเดิม ว่ากันว่า
ศาลเล็กๆ ในพื้นที่ศาลพระแม่นั้น ล้วนเป็นลูกหลานของพระแม่
ทั้งสิ้น

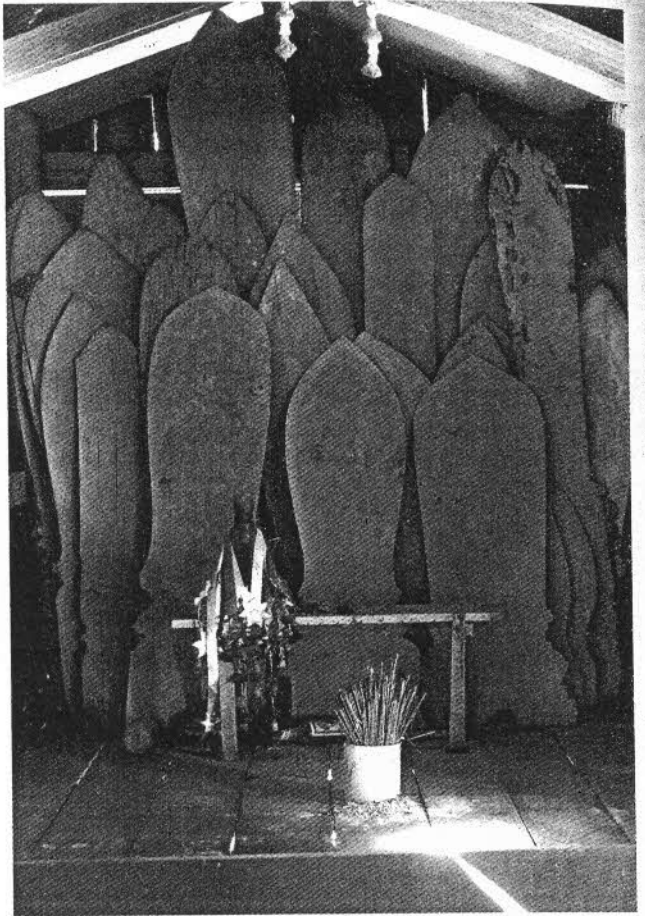
งานไหว้ศาลในรอบปีจะทำกัน ๒ ครั้ง แต่ครั้งสำคัญ
คือทำในวันพฤหัสบดีแรกของเดือน ๖ (พฤษภาคม) เป็นพิธีใหญ่
ที่คนทรงตามศาลเจ้าต่างๆ ในเขตท่าพระยาต้องมาร่วมพิธี
และบรรดาผู้เป็นลูกหลานและผู้เคารพนับถือจะมาร่วมงาน
อย่างคับคั่ง งานจะมีกี่วันไม่อาจกำหนดได้ ขึ้นอยู่กับว่าจะมี
ผู้ตั้งบายศรีถวายไม้เจ็ดในปีนั้นกี่ราย บางปีทำเป็น ๑๐ วันก็มี
ผู้ที่ตั้งบายศรีไม้เจ็ดต้องเป็นผู้สืบเชื้อสายของเจ้าแม่ เมื่อ
จะไปตั้งครอบครวใหม่ไม่ว่าชายหรือหญิงก็ต้องทำพิธีดังกล่าว
หากไม่ทำมักเจ็บป่วย มีเรื่องราวเกี่ยวกับตัวเองและครอบครว
ดังนั้นลูกหลานจึงยึดถือและทำพิธีสืบต่อกันมา โดยวันแรก
ของพิธีเป็นงานหลวง จะมีผู้จัดการศาลซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ได้รับ
มอบหมายจากคนทรงเจ้าแม่ให้มาจัดการ งานวันแรกจะไม่มี
การตั้งบายศรีไม้เจ็ด แต่จะต้องทำในวันถัดมา มีที่รายก็ทำ
แยกไปในแต่ละวันจนหมด ซึ่งคนที่ถวายต้องเป็นเจ้าภาพของ

(บน/ขวา) ศาลบวรารอื่นๆ มีไม้เจ็ดอยู่ในศาลเช่นกัน บางศาลเขียนเป็นรูปเทพผู้ชาย บางศาลเป็นไม้เจ็ดเปล่าๆ ไม่มีการเขียนภาพ ดูจากร่องรอยไม้เจ็ดจำนวนมากในศาล พบว่าน่าจะมีการถวายไม้เจ็ดมายาวนานหลายรุ่นอายุ เพราะบางชิ้นเริ่มผุ บางแผ่นภาพเขียนลบเลือน แต่ส่วนใหญ่ของศาลพระแม่เจ้าศรีสุทฺธา ไม้ที่กองถมอยู่ด้านนอกจะมีสีสนที่สดใสอยู่ (ขวาล่าง) พระมหาไพฑูรย์ วิบุโล พระภิกษุที่วัดทำน ซึ่งให้ข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อของศาลหลวง เนื่องด้วยตัวท่านนั้น เป็นคนละแวกวัด รับรู้และเห็นการเคารพนับถือของคนใน ต. ท่าพระยา ที่มีศาลดังกล่าวมาตั้งแต่เด็กๆ ท่านยืนยันว่า ไม่มีความขัดแย้งระหว่างพุทธกับไสยในพื้นที่นี้

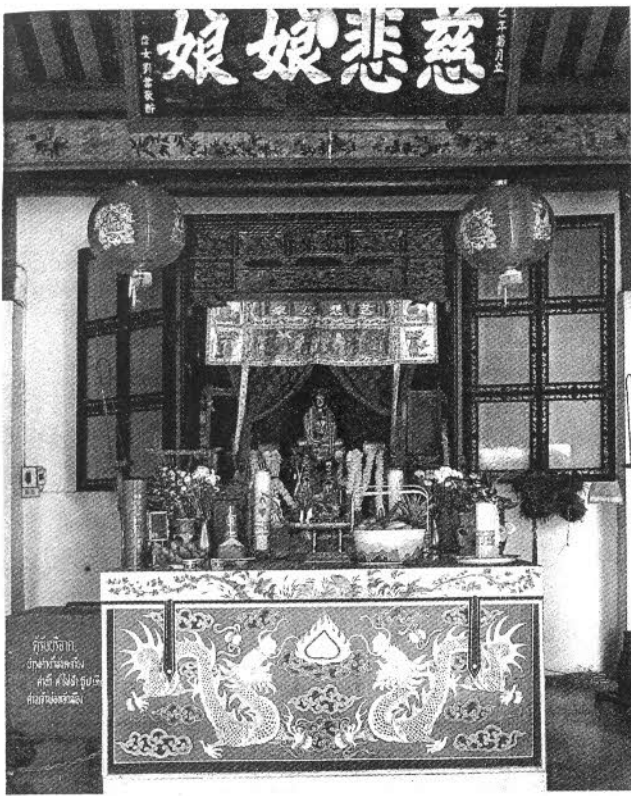
งานในแต่ละวัน แต่สำหรับวันแรกที่เป็นงานหลวงไม่มีเจ้าภาพ ทุกคนต้องมาเข้าร่วม งานจะเริ่มราว ๙ โมงเช้า โดยมีการประทับทรง จนราว ๑๐.๐๐ น. จึงนิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์ แล้วฉันเพล จากนั้นจึงรับประทานอาหารร่วมกัน พอตกบ่าย เป็นช่วงเวลาการละเล่นของเจ้า บรรดาคนทรงจะออกมารำมอญ หรือเล่นละครก็แล้วแต่ความสนุกสนานของเจ้า แต่ถึงบ่าย ๓ โมงเย็นทุกอย่างต้องยุติ ก่อนจะสิ้นสุดงาน จะมีการแสดง เรื่องรามเกียรติ์ ตอนพระลักษมณ์ถูกหอกโมกขศักดิ์ คนเล่นคือ คนทรงที่ทรงพ่อขุนกระบี่ พ่อขุนลัม ในอดีตจะมีการพากย์แบบโขน โดยผู้พากย์ไม่ใช่คนทรง แต่เป็นคนในหมู่บ้าน ซึ่งคนเดียววันนี้ยังมีฝีมือในการวาดภาพ และเป็นผู้วาดภาพบน ไม้เจ็ดที่ถวายเจ้าอีกด้วย

“คนวาดไม้เจ็ดนี้เดิมเขาอาศัยอยู่ในวัด สามารถพากย์โขนได้ด้วย ดังนั้นเมื่อเขาเสียชีวิต จึงไม่มีคนพากย์ได้แล้ว จับเรื่องเล่นเฉยๆ เท่าที่รู้คนวาดภาพไม้เจ็ดเขาไม่ได้สืบกันในสายตระกูล เขาได้รับอนุญาตจากคนทรง รูปที่วาด

ก็ขึ้นอยู่กับว่าเจ้าแม่จะกำหนดให้เป็นรูปอะไรผ่านคนทรง ที่ศาลพระแม่นี้ส่วนใหญ่วาดเป็นรูปขุนกระบี่ ภาพที่วาดก็มีไม้ที่ภาพ ไม่เป็นเทพารักษ์ก็เป็นเทพสตรีหรือนางฟ้า พวกที่จะถวายไม้ต้องไปบอกคนทรงก่อนทำพิธี บางคนจะแยกครอบครัวปีนี้ แต่ไม่มีเงินพอจะจัดงาน ก็อาจขอผัดผ่อนไปจัดเอาปีหน้าหรือตามความพร้อมของตน แต่หากไม่จัดมักเกิดสิ่งไม่ดีกับตัวเองและครอบครัว

“ทุกศาลที่ทำพระยา เวลาจัดงานปีต้องมีการตั้งต้นไม้กลางศาล โดยใช้กิ่งของต้นตะโกตัดมาปักไว้ พอตั้งบายศรีก็ต้องนำส้มสุกลูกไม้และขนมต่างๆ มาผูกไว้กับกิ่งก้าน ขนม

ศาลหลักเมืองของนครชัยศรีเป็นศาลเจ้าแบบจีน
มีเทพประธานของศาล คือ เจ้าแม่กวนอิมหรือเจี๋ยปู้เนี่ยเนี่ย

ที่ใช้กันมีขนมกง ข้าวตอกตีพิมพ์ ขนมต้มแดงต้มขาว หรือ
ขนมหวานอะไรก็ได้ เวลาจะจบงานแต่ละวัน ขนมดังกล่าวจะ
ถูกแจกจ่ายให้กับเด็กๆ ส่วนผลไม้ ใบไม้ ที่หนุ่มมานาเก็บจาก
ต้นตะโกเพื่อเอาไปทำยาให้พระลักษณะผืนนั้น เมืองงานเสร็จ
ยาดังกล่าวจะมอบให้เจ้าภาพในแต่ละวันเพื่อความเป็นสิริมงคล

“เล่นเรื่องรามเกียรติ์ตอนหอกโมกขศักดิ์ทุกวันที่มี
การตั้งบายศรีไม้เจริด ศาลอื่นจะไม่มีการเล่นรามเกียรติ์ มีแต่
ตั้งบายศรีถวายไม้เจริดเท่านั้น สมัยก่อนทุกวันเจ้าภาพจะ
นิมนต์พระไปสวดและฉันเพล แต่เดี๋ยวนี้มีพระน้อย จึงนิมนต์
แค่วันสุดท้ายของงาน ...ไม่จำเป็นต้องนิมนต์แค่วัดทำใน
วัดที่ไหนก็ได้ทั้งนั้น... พอถึงวันพฤหัสบดีที่ ๒ ของเดือน ๖ ทาง
ศาลแม่กวนอิมเริ่มพิธีงานประจำปีของตน วันพฤหัสบดีที่ ๓ ย้ายไป
ศาลเจ้าพ่อขุน เวียนกันไปตามศาลต่างๆ ตามที่กำหนดไว้
มาแต่โบราณ ปัจจุบันช่วงเวลาอาจไม่สะดวกสำหรับผู้จะมา
เข้าร่วม บางศาลจึงมีการเปลี่ยนแปลงวัน แต่ถึงอย่างไรก็ต้อง
ให้ศาลหลวงเริ่มก่อน ศาลอื่นจึงทำได้”

งานปีที่ ๒ จะจัดขึ้นในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒
อันตรงกับวันลอยกระทง ไม่จำเป็นต้องเป็นวันพฤหัสบดี งาน
หนนี้ไม่มีการเข้าทรง ไม่มีการตั้งบายศรีถวายไม้เจริด เป็น

พิธีเลี้ยงบรรดาทหาร ซึ่งพระมหาไพบูลย์เปรียบว่าเหมือน
บรรดาไพร่พลทหารของพระราม ซึ่งก็คือศาลเล็กๆ ตามบ้าน
ที่ไม่ใช่ศาลขององค์เทพหรือเจ้า จะมีการเลี้ยงข้าวปลาอาหาร
มีพิธีสงฆ์ การตั้งต้นไม้ และการละเล่น แต่ไม่เล่นรามเกียรติ์
งานหนนี้ผู้คนจะมาร่วมงานไม่มากเท่ากับงานเดือน ๖ อยากรู้
ก็ตามสำหรับคนทำพระยาแล้ว หากใครจะบวชหรือแต่งงาน
ต้องมาบอกกล่าวที่ศาลหลวงทั้งสิ้น

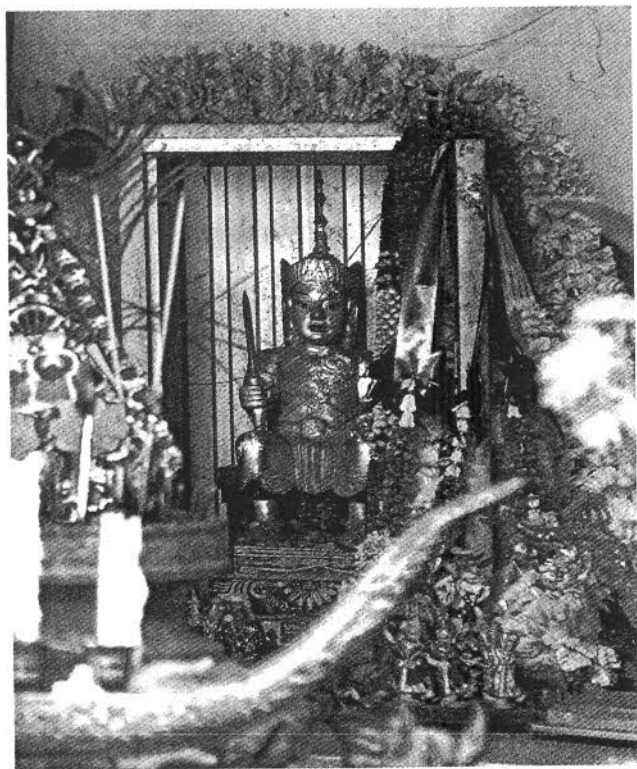
แม่คุณยายกับคุณยายทั้ง ๕

หากเป็นคนแถบวัดไทร ตำบลท่ากระชับ ไม่มีใคร
จะไม่รู้จัก “แม่คุณยาย” ด้วยเป็นเจ้าที่คอยปกปักรักษาให้
ความคุ้มครองแก่ชาวบ้านวัดไทรและหมู่บ้านใกล้เคียงในพื้นที่
ท่ากระชับ โดยเฉพาะหากคนในท่ากระชับคลอดลูกใหม่ๆ จะต้อง
จุดธูปบอกกล่าวแม่คุณยายที่หน้าศาล พร้อมจัดขนมปลากริม
ขนมต้มแดงต้มขาว บายศรีปากชามมาถวาย ลูกที่คลอดมา
จึงจะเลี้ยงง่าย โดยเฉพาะหากใครเป็นลูกหลานในสายแท้ๆ
ต้องรีบทำ ไม่เช่นนั้นเด็กก็จะเลี้ยงยาก งอแงหรือเจ็บป่วย
กระเสาะกระแสะ

ประวัติแม่คุณยายจากคำบอกเล่าที่ถ่ายทอดออกเป็น
แผ่นข้อมูลติดไว้ที่หน้าศาลแม่คุณยายภายในบริเวณวัดไทร
ระบุว่า เดิมแม่คุณยายชื่อแม่ศรีจันทร์ อยู่ทางเมืองเหนือ
แล้วอพยพมาสถิตอยู่ที่วัดไทรตั้งแต่ก่อนกรุงศรีอยุธยาแตก
งานสำคัญของแม่คุณยายในรอบปีจะมี ๒ ครั้ง คือ งานประจำปี
ที่จะจัดในวันพฤหัสบดีที่ ๒ ของเดือน ๘ ทำกันที่ศาลในวัดไทร
มีการนิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์เย็น เลี้ยงพระเช้า พอเสร็จ
พิธีสงฆ์ คณะเจ้าหรือคนทรงทั้งหลายจะประทับทรง มีการเล่น
การรำตามแต่เจ้าจะเล่น ส่วนอีกงานเป็นงานไหว้ครู จะจัดที่
บ้านหรือตำหนักของคนทรงในวันพฤหัสบดีแรกของเดือนนี้ ซึ่ง
ถือเป็นงานที่บรรดาคนทรงในเครือข่ายสายเดียวกันจะต้องมา
ร่วมพิธีกันทั้งหมด งานนี้จึงต้องใช้เงินดำเนินการจำนวนมาก
เพราะไหนจะต้องเลี้ยงข้าวปลาอาหารแก่คนที่มาร่วมงาน ซึ่ง
มีจำนวนไม่น้อย ยังจะต้องใส่ซองให้คณะเจ้าที่มาอีกด้วย ซึ่ง
คุณสาคร รัตนสิทธิ์ ผู้มีฐานะเป็นสะใภ้ของคนทรงแม่คุณยาย
คนก่อน (ปัจจุบันหลังจากคนทรงเดิมเสียชีวิต เจ้ายังไม่ลงจับใคร
ตอนนี้แม่คุณยายจึงขาดคนทรง) และเป็นเก้านั่ง* ให้กับ
คนทรงแม่สนซึ่งเป็นน้องสาวแม่คุณยาย ย้ำว่าคนที่เป็นร่างทรง
จึงต้องมีเงิน ไม่เช่นนั้นจะจัดงานใหญ่เช่นนี้ไม่ได้

“การจัดงานเจ้าใช้เงินเยอะ... ใช้เงินแต่ละงานเป็น
แสน ร่างทรงต้องมีเงิน ไม่อย่างนั้นทำไม่ได้หรอก ถึงอย่างไร

*เป็นคำจากภาษาจีน มีความหมายถึงเป็นผู้ดูแลที่ทำหน้าที่เสมือนพี่เลี้ยง คอยจัดการทุกอย่างให้กับคนทรง และต้องติดตามไปกับคนทรงทุกครั้ง

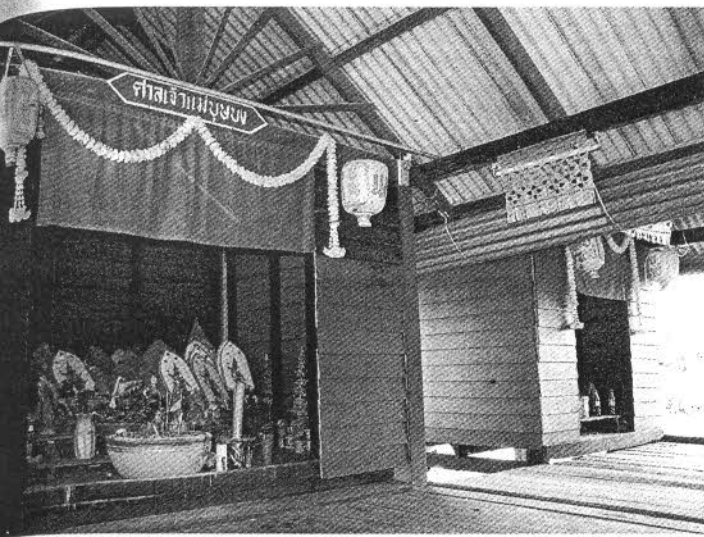

(บนสุด/บน) ชนกะที่ทางด้านขวามือของเทพประธาน (ด้านซ้ายมือของศาลจากประตูทางเข้า) จะมีแท่นบูชาไม้เจริดและเสาไม้ ซึ่งชาวบ้านให้ข้อมูลว่าคือเสาหลักเมือง ชนกะเดียวกันบนแท่นบูชาดังกล่าว ยังมีเทพปิงเต๋ากง (ภาพบน) ประดิษฐานอยู่ด้วย

เราทำให้มันก็ได้อยู่กับเรา ท่านอำนวยพรให้เราทำมาหากิน ได้คล่อง ฉันเป็นสะใภ้ก็ทำหน้าที่เป็นเถ้านั่งให้ย่า (คนทรงแม่คุณยาย) คอยตำหนัก เตรียมชุดให้ แม่คุณยายลงทรงจะใส่ชุดขาว ย่าทรง ๒ ร้าง คือ แม่คุณยายกับแม่สน พอย่าเสียชีวิต แม่คุณยายก็ยังไม่จับใคร แต่แม่สนมาจับสามมีฉิ่น (ลูกชายของคนทรงแม่คุณยาย) ตอนแรกเขาไม่ได้จับสามมีหрок เขาจับฉัน ฉันก็ไม่รู้ แต่เจ็บป่วยขัดเนื้อขัดตัวไปหมด ไปหาหมอที่โรงพยาบาลก็รักษาไม่หาย เพื่อนเลยบอกให้ไปไหว้แม่คุณยายที่หิ้งที่บ้าน ฉันไหว้แล้วบอกว่าจะยอมรับเป็นร่างทรงให้ แค่นั้นแหละหายเจ็บป่วยเลย เถ้านั่งของพระแม่ศรีสุภญาเลยบอกให้ไปรับพานจากคนทรงเจ้าแม่ ท่านดูให้ว่าแม่สนจะมาจับ สามมีฉิ่นก็บอกว่ารับเลยๆ เตียวผมรับรองเอง เถ้านั้นแหละ แม่สนจับสามมีฉิ่นเลย แก้อ้อไม้สักตัวใหญ่ที่สามมีนั่งลอยขึ้นแล้วลงมากกระแทกพื้น เป็นอย่างนี้ ๓ เที้ยว เพราะเขาไปทำไง ฉันเลยต้องเป็นเถ้านั่งให้แฟน นี่ก็รอมมา ๕ ปีแล้วว่าแม่คุณยายจะจับใคร จะได้ยกหิ้งแม่คุณยายที่บ้านให้เขา

“หิ้งบูชาที่บ้านมี ๒ ชุด อันหนึ่งเป็นของแม่คุณยาย มีไม้เจริด มีหม้อ และชุดเสื้อผ้าของเขา อีกหิ้งเป็นหิ้งของปู่ย่าตายายของย่า มีหม้อ มีไม้เจริดที่มีผ้าห่มคลุม... เป็นคู่ เป็นของตา-ยาย ไม้นี้มีรูปวาดเป็นเทวดาถือพระขรรค์ พอสงกรานต์ต้องเอาไม้ลงมาอาบน้ำประแป้ง เปลี่ยนผ้าห่มให้เขา ไม้จะไม่เปลี่ยนไม่ได้ เขาเล่าว่าบรรพบุรุษอพยพมาจากเวียงจันทน์แล้วมาตั้งหลักปักฐานที่นี่ เอาตา-ยายที่เป็นไม้เจริดมาด้วย เราต้องคอยเปลี่ยนดอกไม้รูปเทียนที่หิ้ง หากเป็นวันพระก็ต้องขึ้นผลไม้ให้ ของถวายเจ้าส่วนใหญ่ต้องเป็นผลไม้ หากงานมีหัวหมู ไก่ เหล้า แสดงว่าเลี้ยงทหารบริวารของแม่คุณยาย เขาว่าแม่คุณยายเลี้ยงหมาดำไว้ตัว คนเคยเห็นบ่อยๆ ว่ามีหมาดำตัวใหญ่วิ่งหายเข้าไปในศาลแม่คุณยายที่วัดไทร”

ห่างออกไปแถบวัดน้อยเจริญสุขในเขตตัวเมืองนครปฐม มีอีกศาลที่ชาวบ้านให้ความเคารพศรัทธากันมาก คือ ศาลของคุณยายทั้ง ๕ ที่ในศาลบนแท่นบูชาปั้นเป็นรูปหญิงชรา ๕ คน ซึ่งคุณครูระวี รำพึงจิต ผู้เป็นน้องสาวของคนทรงคุณยายทั้ง ๕ บอกว่าแต่ละองค์นั้นมีชื่อระบุไว้ ตามประวัติว่ามาจากเวียงจันทน์ เพราะชาวบ้านในแถบวัดน้อยฯ นี้เป็นกลุ่มที่อพยพมาจากเวียงจันทน์ ศาลจะมีมาเมื่อไรไม่มีใครระบุได้ แต่คนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านต่างบอกเป็นเสียงเดียวกันว่า เกิดมาก็เห็นแล้ว ศาลแห่งนี้ไม่เพียงคนบ้านวัดน้อยฯ ที่เคารพนับถือคนจากจังหวัดอื่นๆ ก็เลื่อมใส ดังนั้นในวันจัดงานประจำปี คือวันขึ้น ๑๔-๑๕ ค่ำ เดือน ๕ คนจะมารวมตัวกันคับคั่ง ในวันนั้นจะนิมนต์พระภิกษุมาสวดมนต์เย็น เช้าวันรุ่งขึ้นถวายเพลและเลี้ยงอาหารผู้มาร่วมงาน ก่อนจะทำพิธีทรงและตั้งบายศรี ซึ่ง

ไม่ดี กลัวถูกเกณฑ์ทหาร กลัวคลอดลูกลำบาก ปัญหาเรื่องครอบครัว และสารพัดเรื่องที่มีความเดือดร้อน ในกรณีการป่วยไข้คุณยายทั้ง ๕ จะไม่รักษา แต่ให้คำปรึกษาได้ และไม่เพียงแค่งานเท่านั้นที่จะมาขอปรึกษาหรือมาบนบานคุณยายฯ หากวันใดเดือดเนื้อร้อนใจก็สามารถไปยังบ้านคนทรงได้ทุกเมื่อ ทั้งนี้แล้วแต่ว่าคุณยายฯ จะลงทรงหรือไม่

“เดิมจัดงานต้องทำในวันพฤหัสบดี แต่เดี๋ยวนี้ไม่ได้เคร่งครัด เรายึดเอาตามคำตามเดือนเท่านั้น วันงานที่ศาลคุณยายทั้ง ๕ จะไม่มีคนทรงจากที่อื่นมาร่วม พี่สาวเป็นคนทรงที่สืบมาจากสายตระกูล เรื่องแบบนี้เป็นความเชื่อของแต่ละคน ไม่ได้มีการบังคับ ที่จังหวัดอื่นๆ เขาก็มีกันทั้งนั้น” ครูวีกล่าวสรุป

คนทรงกับแนวคิด “พุทธ” กับ “ไสย”

นิภาวรรณ วิรัชนิภาวรรณ ซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของร่างทรง ได้ให้ความหมายของคนทรงหรือร่างทรงว่า “ร่างทรง หมายถึง ชายหรือหญิง เด็กหรือผู้ใหญ่ ที่ถูกเลือกโดยเจ้าชะมาจับทรงให้เป็นสื่อกลางในการติดต่อกับมนุษย์ โดยอาศัยร่างกายของร่างทรงนั้นเป็นที่สิงสู่หรือประทับทรง เพื่อประกอบพิธีกรรมต่างๆ โดยผู้ที่เป็นร่างทรงนั้น จะยอมเป็นร่างทรงด้วยความเต็มใจหรือไม่ก็ตาม”^๒

จากการลงเก็บข้อมูลพบว่า คนทรงทั้งหลายมักมีอาการเจ็บป่วยที่รักษาไม่หายหรือหาสาเหตุไม่เจอ จนกระทั่งยอมรับที่จะเป็นร่างทรงให้เจ้าหรือเทพ อาการทุกอย่างก็จะหายเป็นปกติ แต่หากใครขัดขืนก็อาจถึงแก่ชีวิตได้ ดังนั้นในพื้นที่เขตนครชัยศรีจึงมีคนทรงจำนวนมาก ชนิดที่พระมหาไพบูลย์แห่งวัดท่าในบอกว่า “เกลื่อนกลาดไปหมด” หรือคุณกิริยา นาสาร คนทรงเจ้าพ่อเขาแดงเปรียบเปรยว่า “แถวนี้เหมือนเครื่องบินมาปล่อยลง หรือรถสิบล้อเอามาตีลังเลเลยแหละ” แม้จะคุยกับนายก อบต. ท่ากระชับ-ณรงค์ชัย พงศ์ยังยืน ก็ได้รับรู้ว่าตัวนายกฯ เองก็รับพานเป็นร่างทรงทำแสนปม เพราะมีอาการปวดท้องมากขนาดต้องฉีดยาแก้ปวดไปหาหมอ โรงพยาบาลไหนๆ ก็ไม่เจอสาเหตุ จนรับพานแล้ว คนทรงนำกระดาษยันต์มาวางที่ท้องแล้วใช้มีดทำมาผ่า พอไปโรงพยาบาลศิริราช หมอจึงพบว่า เป็นลำไส้ซ่อนตรงจุดที่นำกระดาษยันต์มาวางแปะ นายกฯ ย้ำว่าไม่อยากเชื่อก็ต้องเชื่อ พร้อมกันนั้นยังชี้ว่าคนเป็นร่างทรงไม่ใช่เป็นคนไม่มีเงิน ไม่มีความรู้ เพราะ

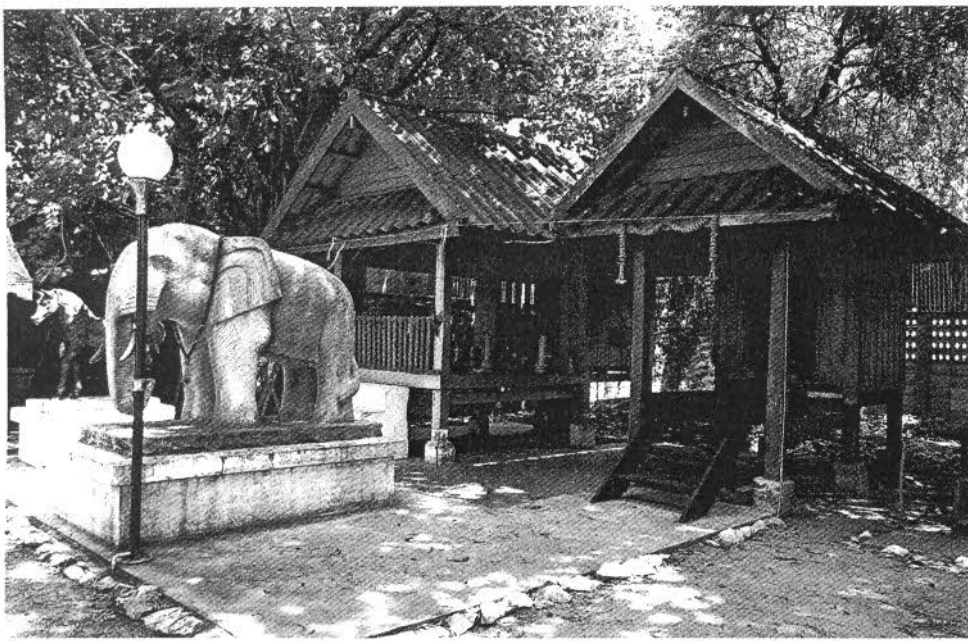

(บนสุด) ศาลเจ้าแม่บุญชมที่อยู่ใกล้ๆ วัดสิงห์ใน ต. บางแก้ว ก็เป็นเครือข่ายกับศาลพระแม่เจ้าศรีสุทฐา ดังนั้นจึงมีการทำพิธีตั้งบายศรีและถวายไม้เจ็ดแบบเดียวกัน แต่ไม้เจ็ดที่นี้เขียนเป็นภาพเทพธิดา (บน) คุณกิริยา นาสาร (ซ้าย) กับคุณป้อม จริยะกุล (ขวา) ผู้อาศัยอยู่ในละแวกศาลเจ้าแม่บุญชม ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับศาลดังกล่าว และทั้งสองท่านก็เป็นม้าทรงหรือคนทรง โดยคุณกิริยาถูกเจ้าพ่อเขาแดงจับ ส่วนคุณป้อมถูกนางไม้ที่ต้นไม้ใหญ่เก่าแก่ในบ้านมาลงทรง จึงไม่มีการตั้งศาลแต่อย่างใด

คนในสายที่จะแยกครอบครัวต้องมายกบายศรีและไม้เจ็ด แต่ปัจจุบันเหลือเพียงแค่ยกบายศรี ไหว้ด้วยสำรับคว-หวาน มีเหล้า หัวหมู ผลไม้ แต่ไม่มีการตั้งต้นไม้เหมือนศาลทางตำบลท่าพระยา

ส่วนใหญ่คนที่มาพึ่งพบบนบานขอคุณยายทั้ง ๕ ขึ้นอยู่กับปัญหาของแต่ละคน บ้างป่วยไข้ บ้างค้าขายทำมาหากิน

^๒อ้างอิง ณัฐวรรณ นามพลกรัง, “ทรงเจ้าพ่อที่ตำหนักเจ้าพ่อหลักเมือง จังหวัดนครปฐม”, สารนิพนธ์คณะโบราณคดี ภาควิชามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๔, หน้า ๙.

(บน) ศาลาปูที่คนทรงมีความรู้ระดับปริญญาโท

หน้าที่การงานและวงศ์ตระกูลอยู่ในขั้นร่ำรวย

ซึ่งหากเจ้าลงจับแล้วชีวิตขึ้นไม่ยืนยงก็อาจเจ็บป่วยออกๆ แอดๆ

แม้ไปหาหมอรักษาไม่หาย ดังนั้นไม่ว่ายาควิมีจน หรือเป็นนักการเมือง

มีความรู้สูงแค่ไหน ก็เปลี่ยนบทบาทกลายเป็นคนทรงได้ทั้งสิ้น

(บนขวา) ภายในศาลาปู ไม่เจ็ดมีการเขียนภาพอย่างสวยงาม

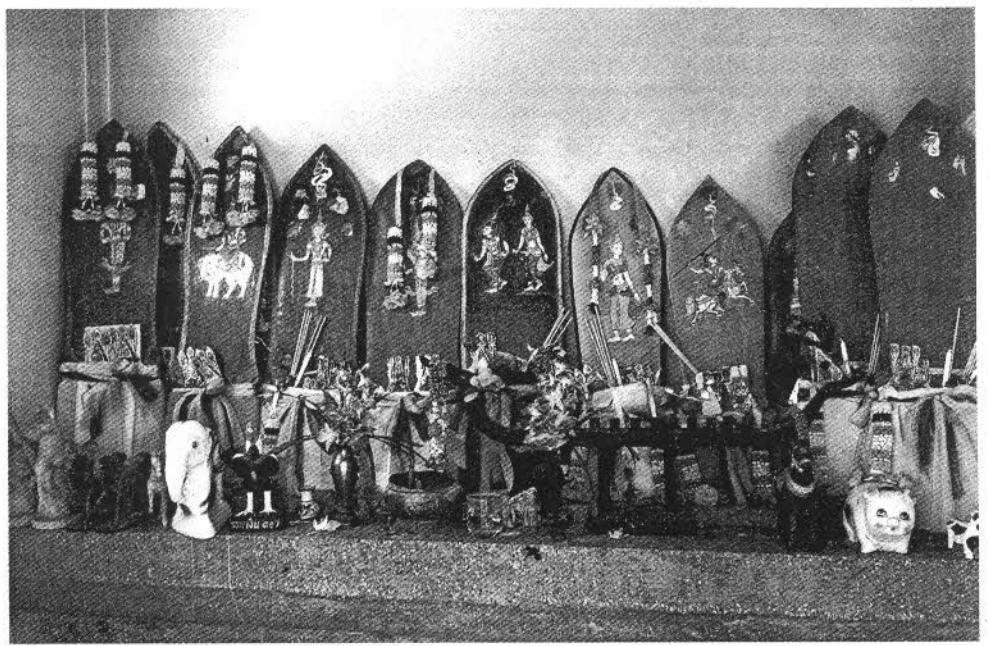
เพราะคนวาดภาพเดิมที่เจ้าสื่อสารคลอใจให้วาดเป็นรูปได้เสียชีวิตไปแล้ว

ปัจจุบันหากไม่ไปซื้อหาเจริตตามร้านสังฆภัณฑ์ก็จ้างคนมีฝีมือมาวาดให้ได้

ในพื้นที่บางคนมีความรู้ระดับปริญญา อาชีพการงานมั่นคง ก้าวหน้า แต่เมื่อเจ้าจับก็ต้องรับ เช่น พี่เชยของนายภฯ ที่เป็น ร่างทรงเจ้าแม่ศรีสุทธากับเจ้าพ่อหลักเมืองของนครชัยศรีก็มี อาชีพเป็นช่างก่อสร้าง ฐานะการเงินถือว่ามั่นคง ไม่จำเป็นต้อง หารายได้จากการทรงเจ้า อีกทั้งยังต้องเจียดเวลาตอนเย็นของ ทุกวันให้บรรดาผู้เดือดร้อนได้มาปรึกษาหารือหรือรักษา อาการป่วยไข้ ซึ่งบางครั้งไม่อาจกำหนดเวลาได้ตายตัว หาก ดึกคืนมีผู้ทุกข์ร้อนมากก็ต้องเปิดรับช่วยเหลือ

การเป็นร่างทรงไม่จำกัดอยู่ในสายตระกูลเท่านั้น ขึ้นอยู่กับว่าเจ้าจะจับหรือลงประทับใคร และเมื่อจับแล้วไม่เพียง คนๆ นั้นจะต้องยอมรับ ผู้เป็นภรรยาหรือสามีก็ต้องยอมรับ ด้วย ไม่เช่นนั้นคนถูกประทับทรงก็จะยังเจ็บป่วยหรือมีเหตุ ให้ต้องพบแพทย์ต่างๆ ทั้งนี้อาจเป็นกุศโลบายเพื่อไม่ให้เกิด ความขัดแย้งภายในครอบครัว เพราะบ้านอาจต้องเปลี่ยนเป็น ตำนกทรงที่มีหิ้งและเครื่องบูชา มีผู้คนไปมาหาสู่บ่อยครั้ง และคนทรงต้องไปร่วมกับเครือข่ายคนทรงที่เป็น “สาย” เดียวกัน ในการไปร่วมงานทำพิธีตามศาลต่างๆ บ่อยครั้ง

ระบบ “สาย” ในหมู่คนทรงสืบเนื่องจากเชื่อว่าเจ้า หรือเทพนั้นมีหลายลำดับชั้น พื้นที่หนึ่งๆ จึงพบศาลตั้ง กระจายอยู่จำนวนมาก มีเจ้าหรือเทพที่เป็นใหญ่กว่าองค์อื่นๆ พร้อมกับมีเจ้าที่เป็นวงศ์วานลูกหลานของตน อย่างที่ตำบล ท่าพระยา มีศาลหลวงที่วัดท่าไโน เจ้าแม่ศรีสุทธาถือเป็น เจ้าประธาน มีวงศ์วานเป็นศาลเล็กๆ ซึ่งนอกจากจะอยู่ภายใน อาณาบริเวณศาลของตน เช่น ศาลขุนกระบี่ ศาลพ่อเล็ก ศาล พ่อปู่โหรา ฯลฯ แล้ว ยังมีศาลอื่นๆ ด้านนอกในพื้นที่อีกด้วย เช่น ศาลเจ้าแม่บุษบง ศาลพ่อหนู ศาลเจ้าพ่อเขาแดง ศาล แม่่น้อย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีวิธีการขยายวงศ์วานผ่านการ จับร่างทรงใหม่ๆ หรือที่เรียกว่า “รับขันธ์ หรือครอบขันธ์ ครอบครู” อันเป็นพิธีการยอมรับการเป็นร่างทรงอย่างเป็นทางการ “ขันธ์” เป็นสัญลักษณ์ของการเป็นร่างทรง การรับ ขันธ์เป็นพิธีการทางผ่านที่เปลี่ยนจากคนธรรมดาสามัญให้ กลายเป็นร่างทรง เป็นพิธีกรรมที่ประกาศให้ชุมชนของร่างทรง ด้วยกันได้ว่า ต่อจากนี้ตนจะทำหน้าที่เป็นสังฆารหรือร่างทรง แล้ว นอกจากนี้การรับขันธ์ยังเป็นการจัดเอาร่างทรงหน้าใหม่ เข้าไว้ในโครงสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนของร่างทรงและสร้าง “รอยต่อ” (connection) กับเครือข่ายที่ซับซ้อนของชุมชน ร่างทรง เพราะการรับขันธ์นั้นร่างทรงใหม่ต้องขอให้ร่างทรง อาวุโสเป็นครูครอบขันธ์ให้... การรับขันธ์ก็คือการประกาศตัว ขอเป็นลูกศิษย์ในต้นสังกัดหรือสำนักแห่งใดแห่งหนึ่งอย่าง เป็นทางการ เพื่อจะได้ทำหน้าที่ตามประสงค์ของเจ้าหรือ องค์เทพต่อไป”

นอกจากนี้ร่างทรงของเจ้าแต่ละองค์ก็ต้องมีพี่เลี้ยง ซึ่งบางคนที่เป็นเชื้อสายจีนจะเรียก “แก่น้ำ” ทำหน้าที่เก็บผ้าทรง และรับใช้เจ้าเมื่อลงประทับร่างทรง พี่เลี้ยงจะเป็นคนที่เจ้าเลือก มาเช่นเดียวกัน โดยจะมีอาการเจ็บป่วยแบบเดียวกับร่างทรง เมื่อทราบว่าเป็นเจ้าต้องการตัวเป็นพี่เลี้ยงจะต้องทำพิธีรับผ้าทรง จากเจ้าที่ตนต้องดูแล โดยปกติเมื่อร่างทรงเก่าเสียชีวิตและมีร่างทรงใหม่ของเจ้าองค์เดิม ก็อาจใช้พี่เลี้ยงคนเก่าให้ทำหน้าที่ เก็บผ้าทรงต่อไปได้ แต่ถ้าเจ้าไม่พอใจก็จะเลือกเอาพี่เลี้ยง คนใหม่ขึ้นมาแทน นอกเหนือจากการเก็บผ้าทรงและรับใช้ เจ้าแล้ว พี่เลี้ยงยังเป็นผู้ติดตามร่างทรงไปทุกแห่งที่เจ้าจะไป ประทับทรง และเป็นผู้รับรู้การกระทำของร่างทรงเมื่อเจ้าลงมา ประทับทรงแล้ว ทั้งยังดูแลรับผิดชอบเกี่ยวกับรายได้และ ค่าใช้จ่าย ตลอดจนการเตรียมการในพิธีกรรมทั้งหมด ซึ่งจากการพูดคุยพบว่าพี่เลี้ยงมักเป็นผู้ใกล้ชิดหรือเครือญาติกับ คนทรงเสียเป็นส่วนใหญ่

ปัจจุบันเครือข่ายหรือระบบ “สาย” ของคนทรงในพื้นที่นครชัยศรีไม่ได้จำกัดอยู่แค่ในหมู่คนทรงในพื้นที่เท่านั้น หากยังสร้างสายขยายไปยังจังหวัดอื่นๆ ด้วย ฉะนั้นงานประจำปี หรือพิธีไหว้ครูจึงสามารถเห็นความสัมพันธ์ของระบบคนทรง ของแต่ละสายได้ อีกทั้งระบบสายยังอาจเป็นกระบวนการ ควบคุมและตรวจสอบการประกอบพิธีกรรมของคนทรงในแต่ละสายได้ด้วย ดังพบว่ามีข้อกังขาที่ถูกตั้งข้อสังเกตในหมู่ คนทรงด้วยกันว่า ปราภฏการณ์สำนักทรงที่เกิดขึ้นเป็น ดอกเห็ดในจังหวัดนครปฐมนั้น “เจ้ามาจับหรือจับเจ้า” กันแน่

ความเชื่อเรื่องการถือผี การเข้าทรง แม้จะเป็นความ เชื่อดั้งเดิมของสังคมไทยก่อนการเข้ามาของพุทธศาสนา

(บนซ้าย) พ่อฤๅษีที่ศาลเจ้าพ่อขุน บริเวณวัดน้อยเจริญสุข เป็นที่เคารพสักการะของคนในพื้นที่

(บน) เจว็ดที่วัดเป็นภาพเทพหลากหลายแบบ ว่ากันว่าเมื่อจะทำพิธีถวายไม่เจว็ด เจ้าพ่อเจ้าแม่จะดลใจ ให้ช่างวาดวาดเป็นรูปใดก็ตามที่เจ้าพ่อเจ้าแม่ประสงค์

และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ แต่ปัจจุบันเมื่อ วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีก้าวไปไกลและพุทธศาสนาก็กลายเป็น ศาสนาประจำชาติไปแล้ว ระบบความเชื่อที่เป็นรากฐานเดิม ซึ่งบางครั้งเรียกว่า “ไสยศาสตร์” ก็หาเสื่อมลงไปไม่ ทว่ากลับ เกิดปราภฏการณ์ที่ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ตั้งข้อสังเกตว่า “ประชากรผิมนั่งนอกเงยขึ้นเหลือเกิน... ทุกวันนี้ไปหาที่ไหน ก็ได้” และถึงกับบางท่านมีความเห็นว่าเป็นยุคของไสยศาสตร์ ครองเมือง เป็นภาพสะท้อนถึงความอ่อนแอของสังคมไทย เพราะไสยศาสตร์ไม่ได้ช่วยให้คนเกิดปัญญาหรือไม่ได้ให้ หนทางออกในการแก้ปัญหาตามหลักเหตุผล แต่ผลักให้คน มงาย ลุ่มหลงอยู่ในวงวิญญ์ของกิเลสตัณหาและอวิชชามากยิ่งขึ้น นำมาสู่การตอบโต้ด้วยวาทกรรมที่ว่า “ไม่เชื่อก็อย่าลบหลู่” หรือ “ไหว้พระสุมะเปลา ไหว้เจ้าดีกว่า” ในความคิดของชาวบ้าน เพราะ “เจ้า” สามารถแก้ปัญหาหรือบันดาลในสิ่งที่บนบาน ขอไว้ให้เห็นผล ณ วินาทีนี้ พรุ่งนี้ เลยทีเดียว

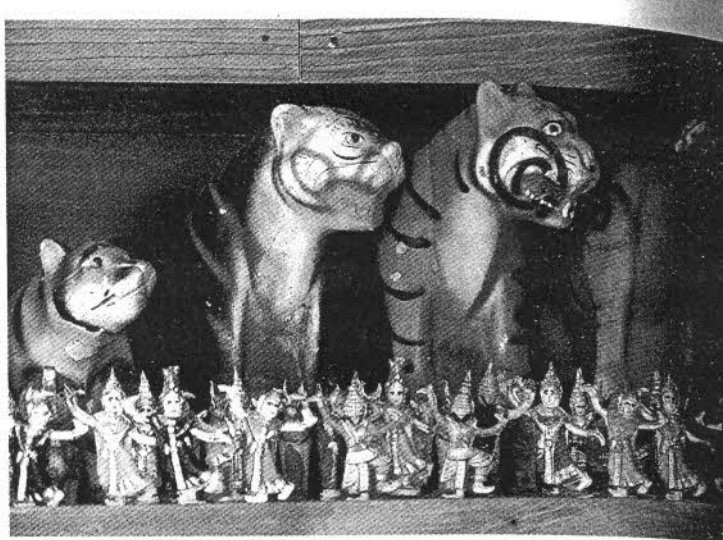
นักมานุษยวิทยาอย่างอาจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม ก็มองว่าความเชื่อในศาสนากับความเชื่อในเรื่องผีเป็นสอง สถาบันที่อยู่ด้วยกันมาทุกยุคทุกสมัยในสังคมไทย การนับถือผี เป็นความเชื่อและพิธีกรรมที่สร้างความมั่นคงทางจิตใจในชีวิต ปัจจุบัน... ในโลกนี้แก่ผู้คนในชุมชน ขณะที่วัด โบสถ์คริสต์ และ มัสยิดให้ความมั่นคงทางจิตใจในโลกหน้า ส่วนการประกอบ

ประเพณีพิธีกรรมขึ้นทั้งวัดและศาลผี คือ กิจกรรมทางสังคม (social action) ที่สร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและสำนึกในความเป็นคนในชุมชนเดียวกัน ซึ่งจะต้องอยู่รอดร่วมกัน

ขณะที่ ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์^๔ ให้มุมมองว่าคนไทย ก่อนสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เห็นว่าไสยเวทหรือไสยศาสตร์ เป็นส่วนหนึ่งของพระพุทธศาสนา และในพระศาสนานั้นมีผี และเทวดาอยู่ด้วย มิใช่สิ่งแปลกปลอมไม่ โดยอ้างจาริกฐาน พระอิศวรที่กำแพงเพชรซึ่งจารไว้ว่า “แลช่วยเลือกศาสนา พุทธสาสน แลไสยสาสนแลพระเทพกรรม” สาสนา ในจาริก ก็คือพระศาสนาในสมัยหลัง ที่ประกอบด้วยพุทธศาสน์ ไสยศาสน์ และพระเทพกรรม อันเป็นระบบความเชื่อที่เป็น อันหนึ่งอันเดียวกัน แยกออกจากกันไม่ได้ ทั้งยังตั้งข้อสังเกต ว่า “ไสย” ในจาริกถูกเรียกว่า “ไสยศาสน์” ไม่ใช่ “ไสยศาสตร์” อย่างในปัจจุบัน “ไสย” จึงเป็นศาสน์อย่างเดียวกับพุทธ และ เทพกรรมที่กล่าวถึงก็คือการกระทำที่เกี่ยวกับเทพ ซึ่งก็คือลัทธิ พิธีที่กระทำการบูชาแก่เทพเจ้าในศาสนาอื่นดูต่างๆ นั้นแสดงว่า “ไสยศาสน์” ในจาริกต้องไม่ใช่ฮินดู แต่เป็นความเชื่อพื้นเมือง ดั้งเดิมที่เป็นของคนท้องถิ่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อยู่แล้ว จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่เริ่มมองว่า ไสยเป็นความเชื่อ อีกอันหนึ่งที่เป็นรอง “พุทธ” ถ้าอยู่กันโดยไม่แย้ง “พุทธ” ก็อยู่ได้ แต่ถ้าอยู่โดยขัดแย้งกับพุทธ “ไสย” ต้องไปหรือถูก ห้ามปรามว่ากล่าวตักเตือน

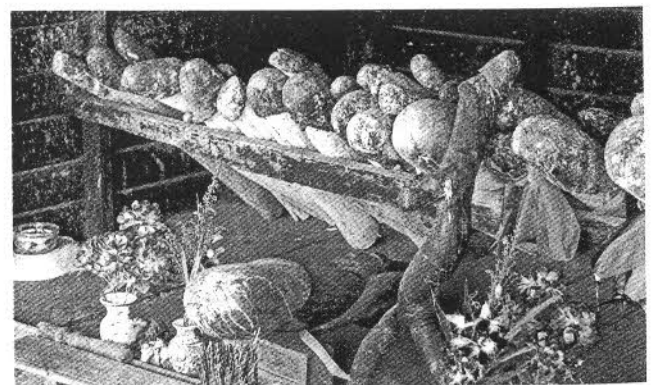
ดังนั้นในสมัยรัชกาลที่ ๑ จึงโปรดให้เก็บเอารูปบุรุษลึงค์ ตามที่ต่างๆ ในพระนครไปทำลายเสียให้หมด เพราะอุจาดตา และไม่ตรงกับคำสอนในพุทธศาสนา นั้นแปลว่า “ปลัดขิก” ที่บนบานศาลกล่าวในพระนครสมัยนั้นย่อมมีมาก สะท้อน

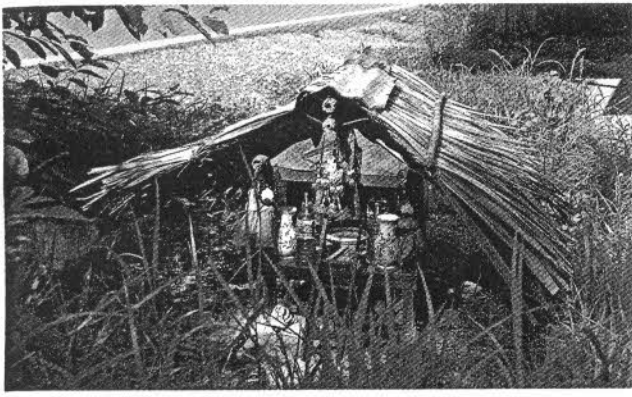
(บนซ้าย) ศาลดาปู่เสือที่อยู่ริมทางใน ต. มาบแค อ. เมืองนครปฐม ศาลแห่งนี้มีเจ้าหลายองค์พำนักอยู่ด้วย เช่น ดาปู่ช้าง เจ้าพ่อขันแก้ว เจ้าพ่อพระवास เสด็จแม่สีมาลา กุมารทอง เป็นต้น

(บน) ตุ๊กตารำและบรรดาสาวาสวรรค์ที่นำมาถวายเจ้า ซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นรูปเสือ ช้าง และม้า

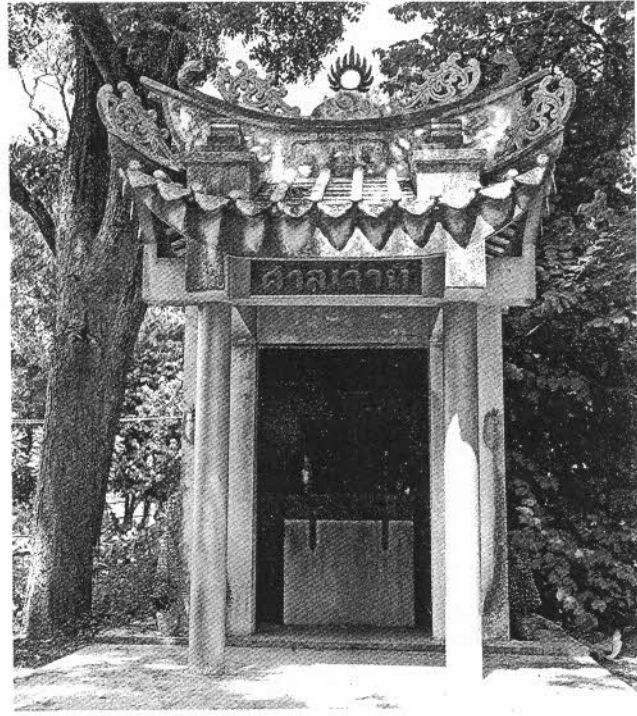
(ล่าง/ล่างสุด) ศาลปู่ขุนบริเวณใกล้เคียงศาลหลวง วัดทำใน ไม่มีคนทรง ชาวบ้านถือเป็นศาลที่อยู่ในระดับชั้นแตกต่างจากศาลหลวง ผู้นับถือนิยมนำปลัดขิกมาถวาย

^๔ นิธิ เอียวศรีวงศ์, “พุทธกับไสย,” ใน ผ้าขาวม้า ผ้าขี้ริ้ว กางเกงใน และ ฯลฯ : ว่าด้วยประเพณี ความเปลี่ยนแปลง และเรื่องสรรพสาระ, กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๓๘, หน้า ๑๕๑-๑๕๙.

(บน/ขวา) ศาลเจ้า ศาลผี ในพื้นที่นครชัยศรีมีกระจายไปทั่ว
ห่างกันแค่ ๑ กิโลเมตร ก็สามารถเจอศาลตั้งอยู่ ๑-๒ ศาล มีทั้งศาลขนาดเล็ก
ไปจนถึงขนาดใหญ่เท่าศาลาหลังย่อมๆ บางก็ทำเป็นศาลเจ้าแบบจีน
(ขวาล่าง) ปัจจุบันในตลาดท่านา อ. นครชัยศรี ตามร้านขายสังฆภัณฑ์
ไม่เพียงมีเครื่องใช้ในกิจของสงฆ์เท่านั้น แต่ยังมีข้าวของที่ใช้ถวาย
หรือประกอบพิธีตามศาลเจ้าหรือตำหนักทรงเจ้าต่างๆ อีกด้วย

ถึงการนับถือผีที่ชอชอบการบูชาด้วยบุรุษสิ่งใด เช่นเดียวกับที่
พระองค์โปรดให้เปลี่ยนธรรมเนียมเดิมในวันเดือนห้าตั้งแต่สมัย
อยุธยา ที่บรรดาขุนนางต้องไปไหวพสุรูปพระเจ้าอู่ทอง (ซึ่ง
ก็คงเป็นพระเสื้อเมืองของกรุงศรีอยุธยา) เสียก่อน จึงจะมา
ไหว้พระและถือน้ำ เพราะเห็นว่าเป็นการให้ความเคารพผี
เสียยิ่งกว่าพระรัตนตรัย ดังนั้นจึงโปรดให้เปลี่ยนไปไหว้พระแก้ว
มรกตก่อนอื่นทั้งหมด กระทั่งเมื่อมีความสัมพันธ์กับตะวันตก
มากขึ้น คริสต์ศาสนาที่เข้ามาในเมืองไทยเป็นศาสนาที่แบ่งเส้น
เขตแดนอย่างชัดเจน นำไปสู่การพัฒนาหามาตรฐานพุทธศาสนา
เพียงมาตรฐานเดียว “ไสย” จึงถูกขับออกจาก “พระศาสนา”
และถูกมองว่าเป็นความมงมภายในเวลาต่อมา

อย่างไรก็ตามพิธีกรรมการทรงเจ้าในพื้นที่ ๒ ตำบล
ยังคงเห็นความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับการนับถือผี ใน
งานประจำปีและงานไหว้ครูหรือรับขันธุ์ มีการนิมนต์พระสงฆ์
มาสวดมนต์ ถวายอาหารเพล และที่สำคัญศาลเจ้าหลายแห่ง
ก็ตั้งอยู่ในบริเวณวัด ไม่ได้มีการขัดแย้งและยังถ้อยที่ถ้อยอาศัย
ด้วยบรรดาคนทรงจะทำผ้าป่า ทอดกฐิน ให้กับวัดในชุมชน
ทุกๆ ปี ทั้งนี้อาจเพราะคนทรงมีสถานะที่คนในชุมชนนับถือ
จึงสามารถระดมปัจจัยมาบำรุงวัดและพระศาสนาได้

“คนทรงก็มีความเคารพในศาสนาเหมือนเดิม มา
เข้าวัดทำบุญ เวลาจัดงานอะไรที่บ้านก็มีพิธีสงฆ์ทุกครั้ง ไม่มี
ความขัดแย้งระหว่างวัดกับศาลเจ้าทั้งหลาย พุทธกับเจ้าแยกกัน
ไม่ออกหรอก อยู่อย่างนี้กันมาแต่เดิม” พระมหาไพฑูลย์ วิบุโล
แห่งวัดท่าในกล่าวสรุปให้เห็นบทบาทของสองสถาบันที่อยู่
ควบคู่กันมาในชุมชน ซึ่งขอปิดท้ายข้อเขียนด้วยคำกล่าวของ
พระยาอนุนามนราชชนที่ว่า

“ความเชื่อใดก็ตามที่ทำให้บุคคลผู้นั้นมีความสุข
ไม่ใช่เป็นสิ่งที่น่าติเตียน หากไสยศาสตร์ทำให้ผู้เชื่อมั่นลัทธิ
นั้นๆ มีความสุข ไม่เบียดเบียนคนอื่น หรือคลายทุกข์ไปได้
เวทมนตร์ ไสยศาสตร์ นั้นก็ไม่ใช่สิ่งเลวร้าย ความมงมภายใน
สิ่งที่ตั้งงามย่อมไม่ใช่ความผิด แต่จะเป็นความทุกข์ที่มหันต์
ถ้างมงมในสิ่งเลวร้าย”

ขอขอบคุณ

พระมหาไพฑูรย์ วิบุโล แห่งวัดท่าใน นายก อบต. ท่ากระชับ-ณรงค์ชัย พงศ์ยังยืน คนทรงเจ้าแม่ศรีสุขภา คุณกิริยา นาสาร คนทรงเจ้าพ่อเขาแดง คุณสาคร รัตนสิทธิ์ ได้นำคนทรงแม่สน คุณป้านบุญสม นาควงศ์วาร ภรรยาคนทรงเจ้าพ่อประแดก คุณป้อม จริยะกุล คนทรงต้นมะขามใหญ่ และครูวีร่า พิงจิต น้องสาวคนทรงคุณยายทั้ง ๕

บรรณานุกรม

ณัฐวรรณ นามพลกรัง. "ทรงเจ้าพ่อที่ตำหนักเจ้าพ่อหลักเมือง จังหวัดนครปฐม". สารนิพนธ์คณะโบราณคดี ภาควิชามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๘.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. "พุททกับไสย," ใน ผ้าขาวม้า ผ้าขึ้น กางเกงใน และ ฯลฯ : ว่าด้วยประเพณี ความเปลี่ยนแปลง และเรื่องสรรพสาระ. กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๓๘.

เบญจรัชต์ เมืองไทย. "พิธีทรงเจ้า : พิธีกรรมกับโครงสร้างสังคมที่หนองขาว". วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๓.

พิทยา ว่องกุล. บรรณาธิการ. ไสยศาสตร์ครองเมือง. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจิตรศิลป์, ๒๕๔๓.

สุริยา สมุทคุปต์ และคณะ. ทรงเจ้าเข้าผี วาทกรรมของลัทธิพิธีและวิกฤตการณ์ของความทันสมัยในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๓๘.